

DŽENANA KURTOVIĆ, MA

Prikaz knjige / Book review

UDK/UDC: 323.1:296 (497.6 Sarajevo) “ 155/1878 “

ALADIN HUSIĆ, „SARAJEVSKI JEVREJI OD DOLASKA U BOSNU DO 1878. GODINE“, AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE, SARAJEVO, 2024, 190 STR

Krajem 2024. godine, u izdanju Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (ANUBiH), iz štampe je izašlo djelo Aladina Husića pod nazivom „Sarajevski Jevreji od dolaska u Bosnu do 1878. godine“. Kako i sam naslov djela implicira, autor se bavio problematikom dolaska Jevreja u Sarajevo, od njihovog dolaska u periodu osmanske uprave, pa sve do Berlinskog kongresa i austrougarske okupacije 1878. godine. Knjiga je podijeljena na veći broj poglavlja. Njegovo istraživanje zasniva se na izvornoj građi iz osmanskog perioda, uključujući arhivsku dokumentaciju koja se čuva u Istanbulu, Gazi-Husrev begovoj biblioteci i Orijentalnom institutu u Sarajevu. Pored toga, Husić koristi veliki broj bibliografskih jedinica, uključujući putopise i druge sekundarne izvore koji pružaju dragocjene podatke o Jevrejima u Sarajevu. U uvodu knjige Husić navodi da su Jevreji jedan od *bosanskih historijskih fenomena*. Činjenica je da o Jevrejima postoji dosta nedoumica i nerazjašnjenih informacija, a Husić se odlučio na istraživanje spomenute tematike.

U prvim poglavljima knjige, Aladin Husić zaključuje da su Jevreji u Sarajevo došli iz Dubrovnika. Nakon rekonkviste i progona Jevreja s Pirinejskog poluotoka, njihovo doseljavanje u Dubrovniku postalo je intenzivnije. Međutim, dubrovačke vlasti su 1515. godine donijele odluku o njihovom protjerivanju - iako im trgovina nije zabranjena, stalni boravak im nije dopušten. Godine 1540. uvedene su odredbe koje su Jevrejima omogućavale boravak na određenim lokacijama, ali uz ograničenja. Osim iz Dubrovnika, Jevreji su pristizali iz Soluna, Istanbula i Skoplja, no upravo se Dubrovnik izdvaja kao ključno mjesto iz kojeg su krenuli prema Sarajevu.

U poglavljima *Početne veze Jevreja sa Sarajevom* i *Prva dokumentirana zajednica – džemat Jevreja*, Aladin Husić se prvenstveno bavi najranijim vijestima o dolasku Jevreja u Sarajevo, kao i pitanjem Sijavus-pašine daire i izgradnjom sinagoge. Ove teme ostaju predmeti rasprava, zbog oskudnosti izvorne građe. Ipak, nesumnjiva je činjenica da su Jevreji u Sarajevo stigli sredinom 16. stoljeća i postepeno širili svoju

prisutnost. Ključno pitanje koje on postavlja odnosi se na broj Jevreja koji su u 16. stoljeću trajno nastanjeni u Sarajevu. Najveća pažnja posvećena je informaciji da je 1580. godine tadašnji rumelijski beglerbeg Sijavus-paša, koji je privremeno boravio u Sarajevu, dao dozvolu za gradnju hana i sinagoge. Husić navodi tvrdnju da je dozvolu za gradnju vjerskog objekta mogao dati jedino sultan, a ne lokalni namjesnik, naročito ne neko ko je u gradu boravio privremeno. Dodatno, kasniji izvori ne ukazuju na masovniji boravak Jevreja, niti na postojanje sinagoge. Tek u sedamdesetim godinama 16. stoljeća pojavljuju se učestalije vijesti o Jevrejima. Najpouzdaniji dokaz o postojanju veće jevrejske zajednice dolazi iz popisa stanovništva iz 1604. godine, u kojem se prvi put eksplisitno spominje džemat Jevreja. Zaključno, dva ključna argumenta da sinagoga nije izgrađena 1580. godine su kratkotrajni boravak Sijavus-paše u Sarajevu i mali broj Jevreja u tom periodu. Izgradnja sinagoge može se dovesti u vezu s periodom uprave jednog od dvojice bosanskih namjesnika po imenu Sijavus-paša – prvog koji je Sarajevo „vodio“ od 1651. do 1652. godine, a drugi koji je obnašao tu dužnost od 1658. do 1686. godine. Najvjerojatnije je prvi od njih dao dozvolu za izgradnju sinagoge. Godine 1620, za vrijeme namjesništva Baltadži Mehmed-paše, trajno se doselila veća grupa Jevreja, čime se postavljaju temelji za trajno formiranje njihove zajednice u gradu.

Husić u svojoj analizi pridaje značajnu pažnju putopisima domaćih i stranih autora, koji su boravili u Sarajevu i ostavili dragocjene zapise o prisustvu Jevreja. Putopisi, iako često subjektivni i obojeni ličnim pogledima autora, predstavljaju vrijedan historijski izvor, jer nude neposredne opise društvenih, ekonomskih i demografskih prilika. Poseban fokus autor stavlja na 17. stoljeće, period u kojem se broj dostupnih izvora o Jevrejima u Sarajevu znatno povećavao. Prvi pouzdani podaci potiču iz 1690. godine i svjedoče o tome da je u gradu tada živjelo 70 punoljetnih Jevreja. U 18. stoljeću dolazi do značajnog porasta jevrejske populacije u Sarajevu – zajednica se postepeno širila i u druge bosanskohercegovačke gradove.

U poglavlju *Razvitak institucionalnog organiziranja Jevreja* posebno je naglašena 1622. godina, kada je Jevrejska općina dobila svoj statut. Prvu potvrdu o prisustvu rabina u Sarajevu nalazimo već u prvoj polovini 17. stoljeća, kada se spominje Samuel Baruh. Pitanje stambene strukture Jevreja u Sarajevu obrađeno je u poglavlju *Stambena pozicioniranost Jevreja u Sarajevu*, u kojem autor istražuje lokacije njihovog naseljavanja. On navodi da su Jevreji živjeli na različitim lokacijama u gradu, pri čemu Mahmudov han i Sijavus-pašina daira predstavljaju dva važna centra jevrejskog života. Ipak, prema njegovim zaključcima, iako se Sijavus-pašina daira često spominje kao osnova za grupiranje Jevreja, ona nije dominirala po broju nastanjenih porodica, što ukazuje na postojanje raznovrsnijih stambenih obrazaca unutar zajednice.

Husić se u svojoj analizi osvrće i na fizičke karakteristike sarajevskih Jevreja, donoseći podatke o njihovoj starosnoj strukturi, boji kose i očiju, kao i određenim etnološkim obilježjima koja su ih razlikovala ili povezivala s okruženjem u kojem su živjeli. Posebnu pažnju posvećuje i prezimenima Jevreja, koja su danas prisutna u Sarajevu. Husić predstavlja i nekoliko dokumenata koji svjedoče o pojedincima koji su prelaskom na islam usvajali nova imena, prilagođavajući se društvenim i pravnim

okvirima tadašnjeg vremena. Posljednja poglavlja posvećena su zanimanjima kojima su se Jevreji bavili kroz stoljeća. Trgovina je bila dugo osnovna djelatnost među sarajevskim Jevrejima, ali su se s vremenom uključili i u različite zanatske i privredne aktivnosti. U 19. stoljeću njihova profesionalna struktura postaje još raznovrsnija, te se među Jevrejima bilježi čak 44 različita zanimanja i službe. Na kraju knjige Husić donosi *Popis uzajamnog jamčenja jevrejske zajednice u gradu Sarajevu* i *Popis sarajevskih Jevreja sredinom 19. stoljeća*.

Djelo Aladina Husića popunjava važnu prazninu u istraživanju historije Jevreja u Sarajevu, nudeći sintezu podataka koji su do sada bili fragmentarno obrađivani u različitim izvorima. Posebna vrijednost knjige leži u njenom temeljitom prepisivanju prvih vijesti o dolasku Jevreja u Sarajevo, analizi izgradnje Sijavus-pašine daire i prve sinagoge, te sagledavanju šireg konteksta njihovog naseljavanja i integracije u osmansko društvo. Kroz analizu demografskih, ekonomskih i pravnih aspekata života Jevreja, knjiga pruža cjelovit uvid u njihov položaj u Sarajevu tokom osmanske vladavine. Husićevo istraživanje postavlja temelje za buduće radove o historiji Jevreja u Bosni i Hercegovini, posebno kada je riječ o periodu nakon 1878. godine, kada pod austrougarskom upravom u Sarajevo dolaze i Aškenazi, uz već prisutne Sefarde. Ova knjiga ne samo da ispravlja određene historiografske nepreciznosti već otvara i nova istraživačka pitanja, čineći je neizostavnim štivom za sve koji se bave historijom Sarajeva, osmanskog Balkana i jevrejskim naslijeđem u Bosni i Hercegovini.